

dc_1952_21

Nagy Zoltán

Egy folyó több élete.

Hantik és oroszok a nyugat-szibériai Vaszjugán folyó mentén.

– MTA doktori értekezés tézisei –

PÉCS
2021.

I. A kutatás rövid összefoglalása, a kutatás célja

Az akadémiai doktori értekezésem célja klasszikus finnugor néprajztudományi cél: a nyugat-szibériai hantik egy földrajzilag jól körülhatárolható csoportjának - a vaszjugáni hantiknak - a megértése, jelenkori társadalmi helyzetének feltérképezése. Az út, ami ehhez elvezetett, azonban egyáltalán nem klasszikus finnugor néprajztudományi út. A huszadik század történelmének köszönhetően ugyanis a vaszjugáni hantik, akik a huszadik század elején lakóhelyüknek még meghatározó többségét alkották, néhány évtized alatt elenyésző kisebbséggé váltak. Hétköznapi életük megértése ennek köszönhetően lehetetlen vállalkozás a teljes lokális társadalom feltérképezése nélkül.

Kutatásom tehát a finnugor néprajztudományi megközelítéstől vezetett egy régió teljes lakosságának antropológiai vizsgálatáig. Ehhez szükség volt arra, hogy az etnikumközpontú vizsgálatból kilépve egy komplex társadalom tanulmányozását tűzzem ki célul. Az etnikumközpontúság csapdája az, hogy egy – ezen a területen valójában elenyésző – kisebbség életét hajlamos úgy bemutatni, mintha az önmagában, kompakt rendszerként, homogén kultúraként működne, így esszencializálja, és kiragadja azt annak tágabb környezetéből. Pedig a Vaszjugán mentén élő hantik (vagy „osztjások”), akik tagadhatatlanul érdeklődésem középpontjában állnak, vitathatatlanul együtt élnek a többségi társadalommal. Nem mellettük, tőlük függetlenül, tér és időhasználat segítségével elkülönítve, hanem velük sűrű szövetűen összefonódva. Még akkor is, ha a helyi társadalom – ugyancsak etnicizáló – gondolkodása dichotomikusan működik, és elsősorban ellentétekről beszél.

Nehéz is lett volna önmagában megragadni az embereknek azt a csoportját, amely kutatásaim fókuszában állna, hiszen a tudományos megközelítés, a belső kategorizáció és a többségi társadalom sztereotipizáló véleménye is más-más körökben jelöli ki határaikat, gyakorlatilag lehetlenné téve a csoportalapú megközelítést. Így nem is állhatott egy csoport a kutatásaim központjában, hanem inkább a kategorizáció mögötti logikát kívántam megérteni: milyen történelmi események határozzák meg a helyi társadalom (ön)képét, ebben milyen szerepe van az általam vizsgált kisebbségnek, illetve milyen lehetőségei vannak arra, hogy hatással bírjanak saját megítélésükre.

Az esszencializáló, csoportalapú megközelítés, a tiszta etnikus kultúrában gondolkodás a vaszjugáni hantik kapcsán több gondolatra vezethető vissza. Az egyik a finnugor néprajztudomány rokonságalapú megközelítése, amely az ebből a szemléletből szükségszerűen következő archaizálás, illetőleg a finnugor kutatások átpolitizáltsága révén zárja be a kutatókat egy múltorientált kultúrába. A másik pedig a klasszikus antropológia vitathatatlan vonzódása a távoliság és a markáns másság iránt, amely az egzotizálás hatására zárja körbe a vizsgálata tárgyát. Harmadrészt nem elhanyagolható a klasszikus orosz néprajztudomány etnosz-alapú szemléletének hatása sem, amely a Szibéria-kutatások egyik legjelentősebb forrása a mai napig.

Kutatásom annak ellenére, hogy bizonyos esetekben kifejezetten történeti fejtegetéseket is tartalmaz, alapvetően jelenorientált. A múlt annyiban tárgya a szövegnek, amennyiben a mai helyzet megértését elősegíti. Ez a megközelítés nem egyezik a klasszikus finnugor néprajzi kutatások sajátos, gyakran ahistorikus múltorientáltságával, sokkal több kapcsolata van az utóbbi évtizedek nemzetközi és hazai Szibéria-kutatásának mind a jelenorientáltságával, mind a történelemszemléletével.

Tanulmányomban folyamatosan törekedtem arra, hogy a vaszjugáni történeteket tágabb oroszországi, szibériai, vagy éppen arktikus keretbe helyezzem, ám azt mindenképpen látni kell, hogy az így kapott tabló részleteiben csak itt érvényes. A vaszjugáni hantik helyzetét az a speciális politikaföldrajzi helyzet határozta meg, hogy a régió a Tomszki megyéhez, a hajdani Narümi Területhez tartozott, ami gyökeresen más politikai, történeti helyzetet eredményezett, mintha ha a Jamal-Nyenyec vagy a Hanti-Manyszi Autonóm Körzet (Jugra) területén éltek

volna, mint a hantik egyéb csoportjai. A politikaföldrajzi hovatartozás más történelmi tapasztalatokat, más jogi helyzetet eredményezett, ami egyedi képet teremtett. Ebből következően kutatásom érvényességi köre – minden általános oroszországi és szibériai tendencia ellenére – a Tomszki megyére, a Vaszjugán völgyére korlátozódik.

Kutatásom központjában elsősorban az a kérdés állt, hogy milyen szerepet töltenek be a vaszjugáni hantik a terület nyilvános diskurzusaiban, és mi az oka ennek a szerepnek. Alapállításom pedig az, hogy a vaszjugáni hantik gyakorlatilag láthatatlanokká váltak, alig szerepelnek a vizsgált települések, a járás és a megye nyilvánosságának színterein. Kutatásom során folyamatosan azokra a kérdésekre keresem a választ, hogy mi lehet ennek a magyarázata? Miért szorultak ki a hantik ezekből a diskurzusokból? Mik azok a narratívák, emlékezetek, vetélkedő diskurzusok, amik meggátolják bekerülésüket a terület hivatalos emlékezetébe? Mik azok a hozzájuk kapcsolódó sztereotípiák, amik ugyancsak gátolják mindezt? És mi történik akkor, ha megpróbálják őket beemelni a régió emlékezetpolitikájába, és milyen kompromisszumokat kell ehhez megkötni? Hogy néz ki mindez a megye brandesítési politikája felől? Milyen aktorok vannak, akik befolyásolják ezeket a folyamatokat?

II. A kutatás módszerei, az elvégzett vizsgálatok

Az értekezések alapjául szolgáló empirikus anyagot meghatározóan hosszú idejű, állomásozó terepmunka révén teremtettem elő. Az 1992 és 2012 közötti húsz évben hozzávetőlegesen két évet töltöttem Oroszországban, a Tomszk megyei Vaszjugán folyó mentén. Terepmunkám alatt szinte végig ugyanannál a családnál tartózkodtam, és – főleg eleinte – ez a család, és az ő ismeretségi körük állt megfigyeléseim fókuszában is. Ennek a családba zárt terepmunkafelfogásnak a hátránya a bezárkózás volt, az, hogy kezdetben túl szűkre húztam azt a kört, akivel/amivel megismerkedtem, ezáltal a bennem kirajzolódó kép is torzított, egy szűk kör értékei, habitusai, gondolatai, ismeretei voltak azok, amelyeket – magamban – vaszjugáni hantiként azonosítottam. Az előnye pedig az volt, hogy emberileg rendkívül szoros kapcsolatom alakult ki velük, amelyre bátran építeni lehetett későbbi terepkutatásaim során is. Állandó együttlétünk lehetővé tette egymás mély megismerését. Úgy hiszem, nem túlzok azzal, ha azt mondom, hogy kapcsolatunk több lett a sikeres „együttműködésnél”, és egyértelműen „barátsággá” változott, annak minden előnyével és hátrányával együtt.

Főleg a kétezres években végzett terepmunkáim során a helyi társadalom egyre szélesebb köre kezdett érdekelni. Egyre inkább vizsgálódásaim fókuszába kerültek a kitelepítettek és az olajbányászok is. Terepmunkámat tehát egyre táguló körökben végeztem: az egy családra, egy hanti erdei szállásra, egy falura fókuszáló kutatás tájékozódási köre egyre szélesebbé vált, és természetes módon lett része a helyi társadalom komplexitása is. Ráadásul földrajzilag is folyamatosan tágult kutatásom: a kezdeti novüj vaszjugáni kutatási központ mellett egyre több időt töltöttem a folyóvölgy egyéb településein is, elsősorban a járásközpontban, Kargaszokban, illetve komoly kutatási terepemmé vált a megyeszékhely, Tomszk is.

A terep folyamatos tágulása hatására a kezdeti kutatásomat meghatározó résztvevő megfigyelés mellett egyre inkább támaszkodtam az interjúkészítés módszerére. A kitelepítettek emlékezetének vizsgálatában elsősorban életútinterjúkat készítettem. Egyre fontosabb terepévé vált kutatásomnak az archívumi munka is. Ezalatt a családi archívumokban, fotógyűjteményekben végzett vizsgálatok mellett, ezzel azonos fontossággal a levéltári kutatásokra is gondolok. A novüj vaszjugáni önkormányzat adatai mellett az iskola és a művelődési ház gyűjteményeiben is szabadon kutathattam, de sok időt töltöttem el Kargaszokban a járási adattárban, és a tomszki Tomszk megye Újkori Történelmének Levéltárában is.

E klasszikus források mellett, elsősorban a hantik, a kitelepítettek és az olajbányászok reprezentációjának vizsgálatakor erőteljesen támaszkodtam szépirodalmi elemzésekre, és a helyi szóhasználatat „bárd-költészet”, „bárd-dalok”, illetve egyáltalán a helyi könnyűzenei színtér vizsgálatára is. Ugyanilyen fontossággal bírtak számomra az internetes források is: meghatározóan a helyi honlapokra, egy helytörténeti portálra, valamint a Tomszki megye területén legismertebb közösségi média szolgáltatóra gondolok. Előbbiek elemzési bázisomat gyarapították, utóbbiak kommunikációs lehetőségemet bővítették, a távolból is kutathatóvá tették munkám elején még meglehetősen elzárt terepemet.

Terepmunkám, kapcsolatrendszerem, megismerési folyamatom saját életem eseményeivel, felkészültségem változásával, a különböző tudományos iskolák hatásával, és érdeklődési köröm, témaválasztásom módosulásával párhuzamosan alakult. Ugyanennyire befolyással volt rá a terep folyamatos változása makro, mezo, és mikro szinten egyaránt, vagyis az oroszországi folyamatok mellett a helyi események is befolyással bírtak rá, mint ahogy a befogadó családom életében bekövetkező változások is. Ezt a folyamatot reflektív elemzésnek vettem alá az értekezés első fejezetében.

A kutatás, a terepmunka nyelve az orosz volt. Ugyan eleinte magam is törekedtem a helyi hanti nyelvjárás elsajátítására, ez azonban inkább nehézségeket, kellemetlen helyzeteket teremtett, mivel a helyi őslakosok elenyésző kisebbsége volt csak olyan hanti nyelvtudás birtokában, hogy beszélgetni lehetett volna vele. Ha azon a nyelven akartam beszélni, amit a helyi közösség maga is használ, ebben az esetben egyértelműen az orosz mellett kellett döntenem. Vagyis valójában alkalmazkodtam az antropológusoktól elvárt gyakorlathoz, bár ezt máshogyan kellett megtennem, mint eleinte gondoltam. A hanti nyelv ettől kezdve csak azokban a direkt gyűjtési helyzetekben került elő néhány hantiul jól beszélő „kulcsadatközlőmmel” beszélgetve, amikor egyes szavaknak, fogalmaknak a használata kérdéses, problémás volt, és ha az orosz és a hanti szóhasználat között lényegi különbségek voltak.

III. A kutatás új eredményeinek összefoglalása

Az értekezés fejezetein végigvonuló kérdés az, hogy milyen szerepet töltenek be a vaszjugáni hantik a terület nyilvános diskurzusaiban, és mi az oka ennek a szerepnek. Alapállításom pedig az, hogy a vaszjugáni hantik gyakorlatilag láthatatlanná váltak, alig szerepelnek a megye és a járás nyilvánosságának színterein. Ennek a láthatatlanságnak az elsődleges oka az, hogy mind a helyi társadalom meghatározó többségét kitevő kitelepítetteknek (és leszármazottaiknak), mind pedig a terület mai életét elementárisan meghatározó olajbányászatnak a logikája kizárja őket a nagy diskurzusokból. Ezek a logikák ugyanis a szenvedésre – a kitelepítettek esetében – és a hősiességre – az olajbányászok esetében – alapozva magukat a terület első betelepülőinek tartják, megjelenésüket a nyers természeti táj kényszerűen vagy önkéntesen heroikus civilizálásaként jeleníti meg. Az pedig, ha elismerik, hogy az emberek egy csoportja már az ő megjelenésük előtt is életterének tekintette ezt a tájat, összeegyeztethetetlen e hősie gondolatmenettel.

Az „osztjások” láthatatlannak a kitelepítések nyilvános diskurzusaiban. Nem szerepelnek az írásban megjelent visszaemlékezésekben, az állami finanszírozású emlékezeti projektekben, nincsenek emlékműveik, semmilyen formában nem jelennek meg a köztéri szobrok szimbólumai között. A kései, kilencvenes években még csak kezdődő rehabilitáció sem érintette az „osztjásokat”: a kitelepítettek által épített, ám azóta megszűnt falvak helyét emlékkeresztek jelzik, melléjük emlékező padokat állítottak, ám a hajdani, ugyancsak elnéptelenedett „osztják” falvak esetében fel sem merül, hogy emlékművet emeljenek. A régió hivatalos emlékezetpolitikája szerint tehát az „osztjások” múltja súlytalan, sőt zavaró háttérzaj

a meghatározó emlékezetközösség heroikus történetében, narratív identitásának építésében. Tehát nemcsak az életmódjuk, életviláguk esett áldozatául a kitelepítéseknek, de az emlékezetük is. Ahogyan ki lettek szorítva a terjeszkedő falvak által saját korábbi földjeikről, ugyanúgy szorultak ki a hivatalos emlékezeti kánonból is. Nemcsak korábbi életmódjuk tűnt el kényszerűen, hanem annak még a nyomai, emlékei is.

Az intézményes emlékezetpolitikában és a populáris emlékezetben – amit semmiképpen nem szabad összekeverni a tudományos történetírás fórumaival – ezért szinte csak a régészeti kultúrákat említik az „igazi” orosz történelem előzményeként. Vagyis a terület oroszok általi meghódítása előtti történelemnek nem a helyi „őshonos” népek a hordozói, hanem a régészeti kultúrák. Amennyiben a helyi orosz többség beépítené az őslakosokat a nyilvános történelembe, az komoly dilemmák elé állítaná őket. Azért szerepelnek a bronzkori kultúrák az oroszok előtti történelem reprezentánsaiként, mert hatalmas az időbeli távolság. Ez a múlt biztosan véget ért, ennek biztosan nem voltak részesei, így át nem élhető, semleges, vagyis nem jelent semmifajta kötelezettséget a jelen számára. Az „osztjásokkal” teli múlt sokkal nehezebben lenne vállalható. Ha beillesztenék őket a hivatalos emlékezetbe, akkor nehéz lenne elkerülni a gyarmati múlttal való szembenézést, ami a morális következmények mellett például a földterületekhez, vadászterületekhez való jog szükségszerű újragondolását is jelent(h)e(t)né. Ez azonban szinte megoldhatatlan helyzet elé állítaná a helyi orosz lakosságot.

Mindez a láthatatlanná tevés még akkor is vitathatatlan tendencia a nyilvánosság nagy köreit vizsgálva, ha kisebb körökben nem is feltétlenül igaz ugyanez. A személyes emlékezet terén ugyanis nincs szükségszerű ellentét a kitelepítések emlékezete és a helyi őslakosok történelmi emlékezete között. Ugyanis mindketten zavartalanul beépíthetők a megye emlékezetét meghatározó mártír-diskurzusokba: a sztálini kitelepítések közös trauma az őslakos kisebbségi és a kitelepített többségi társadalom számára is, mindketten részesei a „vaszjugáni Golgotának”; illetve mindketten beilleszthetők az oroszországi identitást meghatározó Nagy Honvédő Háború történetébe, hiszen abban az őslakosok is jelentős számban vettek részt. Az olajbányászat pedig minden ténylegesen okozott természeti és társadalmi kár ellenére nem diabolizálódott az őslakosok szemében. Megakadályozta ezt a reflektálás a szénhidrogén üzletág lokális jelentőségére, illetve még inkább az, hogy itt a Vaszjugán mellett a kitermelések megindulásának idejére az őslakos kisebbség már felolvadt a kitelepítettek társadalmában, ami felszámolt bármiféle politikai tőkét, ami az őslakos érdekek megfogalmazódását lehetővé tette volna.

Ebben a helyzetben az őslakosok helyét a nyilvánosság színterein az „osztják” kategóriába zártság határozza meg. Az „osztjákok” a helyi dichotómikus gondolkodás „markánsan más” kategóriája, amit meghatározóan két marker, az erdei és a lumpenizálódott, alkoholista életmód mentén különítenek el. Az erdő a kisebbségek számára is különállóságuk elsődleges fogalma: ma az erdő az, ami háttérbe tolta akár a vérségen alapuló gondolkodást is, és az „osztjákok” számára saját közösségük meghatározó szimbólumává vált. Az erdő fogalma a többségi társadalom számára pedig a természeti ember, a nemes vadember képéhez köti az „osztjákokat”, azzal, hogy az oroszok minden erdőkielési gyakorlata ellenére is megfogalmazódó kívülállóságával szemben immanens módon az erdőhöz tartozóként jeleníti meg őket, másrészt pedig az oroszok gazdasági alapú és szórakozási célú erdőhasználatával szemben a hantik vadászatát életmódként ábrázolja.

Az erdő (és a mocsár) a többségi társadalom számára a világ távoliságára, a lakosok kirekesztettségére utal, az ember-nélküliségre: az erdő számukra a civilizáció ellentétéként fogható fel. Ebből a szempontból valójában lényegtelen az „osztjákok” ittéléte, hiszen ők a modern orosz emberrel szemben nem civilizáltak, nem humanizáltak a tajgát, hanem sokkal inkább a táj naturalizálta őket. Az „osztjákok” a betelepítések előtt sokkal inkább a természet, semmint a modern emberi társadalom részének számítottak. Természetközeli életük, a termelés hiánya, a szovjet társadalomfelfogás szerinti „őseberségük” ha nem is bestializálta, de

mindenképpen az erdő inherens részeként, a civilizációtól idegenként jelenítette meg őket. Így tehát az ember-nélküliség szempontjából a jelenlétük elhanyagolható.

Az „osztják” körülhatárolásának másik markere az alkohol. Az „osztjások” az oroszok normálisnak tekintett, hétköznapi alkoholfogyasztási gyakorlatával szemben a deviáns, szélsőséges ivászatot, az alkoholizmust képviselik a helyi diskurzusokban. Ez, valamint a hajdani hanti települések vitathatatlan gettósodása az, ami az „osztjákra” végérvényesen rásüti a társadalom peremére szorultság, a lumpenizálódás stigmáját. Ráadásul erőteljes tendencia az is, hogy az „osztjákokról” beszélve e két markert egymással összeegyeztethetetlenként ábrázolják, és az alkoholizmus bélyege által az erdő fogalmáról is leválasztanák, fogalmilag is végérvényesen gettósítva őket.

Ebben a helyzetben az „osztják” fogalomban nem rejlik semmiféle politikai potenciál, így ha az őslakos kisebbség szeretné magát mégis megjeleníteni a nyilvánosság szélesebb köreiben, akkor egyetlen lehetősége az, hogy egy másik kategória segítségével teszi láthatóvá magát. Ez a „hanti” kategória az, amely az őslakosokat az „osztják” életmódcsoportból az Oroszországban oly fontos etnikus diskurzusba tudja áthelyezni. Ennek egyértelműen az egzotikum fogalmának elhódítása – például a többségi társadalom számára sokkal inkább „fogyasztható” evenkiktől – lehet az egyetlen útja. Az utolsó évtizedekben ténylegesen meg is jelentek azok az őslakos aktorok, akik a többségi társadalom számára is értelmezhető, fogyasztható módon voltak hajlandók megjeleníteni a helyi kisebbségeket, fesztivalizálódott, ünnepi etnikus kultúrává konvertálva életüket. Ezzel párhuzamosan a lokális (települési, járási) diskurzusokat meghatározó értelmiségi csoportok is elkezdtek felfedezni a vállalhatatlan „osztjásokban” a vállalható „hantikát”, és megpróbálták őket bevonni helyi traumadiskurzusokba (kitelepítés, Nagy Honvédő Háború). Emellett a megyei politikai helyzet változása is azt eredményezte, hogy megteremtődött az igény, és megteremtődtek a fórumai is annak, hogy az őslakos kisebbségek is megjelenjenek a lokális közösség nagy színterein. Ennek ellenére a meghatározó diskurzus, a megye brandesítési gyakorlatának alapja az az emlékezet maradt, amely továbbra is csak periférikus helyet biztosított az őslakosoknak a régió történetében. A Tomszki megye tehát lényegileg más utat választott regionális identitása megkonstruálásához, mint sok más szibériai régió, és a centrum-periféria helyzetben nem az őslakosokat, hanem a kitelepítetteket és egyes régészeti kultúrákat használ önállósága megfogalmazásához. Vagyis az őslakos kisebbségek „hantiként” felléphetek ugyan a megye nyilvánosságának színpadára, de a nagyszínpadról mégiscsak leszorultak.

Amellett, hogy a helyi őslakosoknak a nyilvánosság labirintusában futó útját nyomon követtem, a felmerülő markerek mentén nem kizárólag a „tulajdonított kultúra” elemeire figyeltem, hanem megpróbáltam feltárni azt is, hogy ezek a markerek ténylegesen milyen szerepet játszanak a vaszjugáni hantik életében. Vagyis a láthatatlanság-láthatóság problematikája mellett egyes részkérdésekkel részletesen is foglalkoztam.

A második fejezetben végigkövettem a kitelepítések történetét. A politikai, gazdasági és szociológiai előzmények feltárása után a kitelepítések eseménytörténetét mutattam be, elemeztem a mögötte meghúzódó gazdasági/kolonializációs célokat, kitértem a kitelepítettek társadalmának változásaira, és a kitelepítések hatásaira is. Két család történetén, két életútinterjún keresztül bemutattam a nagy történelmi diskurzus mellett a kitelepítések emlékezetének logikáját is. Végül a kitelepítettek és az „osztjások” kapcsolatrendszerét elemeztem olyan kategóriák mentén, mint az egymásról alkotott sztereotípiák, a segítség vagy a vegyesházasságok kérdése, a szökés problematikája, illetve az adott korszak „osztjások” általi ambivalens megítélése.

A harmadik fejezetben az olajbányászatnak a szerepét tekintettem át Oroszországban illetve konkrétabban a nyugat-szibériai régióban. Az „olajbányászat romantikáját” két helyi szerző munkásságán keresztül mutattam be, majd a kőolaj-antropológiájának rövid áttekintése

után azzal a kérdéssel foglalkoztam hosszan, hogy Nyugat-Szibériában ez a mindent meghatározó iparág válthat-e ki bármilyen ellenállást a helyi őslakosok körében, illetve hogy ennek milyen formái képzelhetők el. Az általános nyugat-szibériai helyzet mellett részletesen elemeztem a Tomszki megye sajátos helyzetét is Ozernoje és Novüj Vaszjugán települések példáján keresztül.

A negyedik fejezetben az „osztják” kategória használatának két meghatározó markerét tekintettem át. Az erdő kapcsán az „osztjákok” öndefiníciójáról írtam, arról, hogy a genealógiai logika mellett, sok esetben ahelyett, az erdőhöz való tartozás, az erdei életmód válik a legfontosabb identitásképző elemmé. Ezt leginkább a vallásuk, illetve a szövegfolklorjuk változásain keresztül tudtam feltárni. Fontos kérdés volt az „osztjákoknak” az otthonossága az erdőben, amit az erdei pihenések-éjszakázások, a tájékozódás, az út és az útjelölések témakörein keresztül közelítettem meg. Végül az erdőkiélés „osztják” és „orosz” gyakorlatai kapcsán a vadászatot mint életformát („osztjákok”), illetve mint szórakozási formát vagy haszonorientált gazdasági tevékenységet („oroszok”) tekintettem át.

Az „osztják” kategóriát meghatározó második fogalomként az alkoholról írtam. Miután áttekintettem az alkoholfogyasztás kérdésének társadalomtudományi szerepét, végigkövettem azt, hogy mit tudunk a vodka Vaszjugán menti történetéről, szerepének alakulásáról. Ezután részletesen beszéltem az ivás szokásairól, és arról, hogy az alkohol az „osztjákok” életének minden szintjén jelen van: az egyének öndefiníciójában, identitásában; a szakrális kultúrában, a profán kultúra viselkedési normáiban, folklórukban; a gazdálkodás preferenciáiban, értékdominanciájában és szerveződésében, a munkaidő-beosztásukban; bünfelfogásukban, életsorsuk vezérelveként, haláluk gyakori okaként. Majd a sör kapcsán azt néztem meg, hogy egy ital szerepének megváltozása a nagy nemzeti diskurzusokban milyen hatással lehet az egyének öndefiníciós stratégiáira.

Az utolsó, ötödik fejezetben vaszjugáni hantikkal egyre inkább kapcsolatba kerülő „hanti” kategória kapcsán egyes helytörténeti projektek elemzésének segítségével áttekintettem a lokális szintér kulturális brókereinek tevékenységét. Egy „hanti” asszony papírkép-művészete kapcsán pedig egy „betolakodó művész” és „naiv tudós” munkásságának lehetőségeit és következményeit mutattam be. A megye mai etnikus diskurzusainak változását egy fesztivál történetén keresztül követtem nyomon. Végül egy tomszki kiállítás és egy művészeti projekt részletes elemzése arra szolgáltatott példát, hogy egy régészeti kultúra brandesítése hogyan járult hozzá ahhoz, hogy az őslakos népek kiszoruljanak a hivatalos emlékezetből, és a többségi társadalom legitimálja jogát az adott terület birtoklásához.

IV. A témában készült saját publikációk jegyzéke

- “Fél méterrel repülni a föld felett”. A vodka a vaszjugáni hantik kultúrájában. In: Tabula 2000/3(2): 284-315.
- A nyugat-szibériai kisépek alkalmazkodási stratégiái. Esettanulmány. In: Ethnographia 112/2001. 3-4.sz. 359-370.
- “Miféle hantik vagyunk mi?” A vaszjugáni hantik és a világ. In: Pócs Éva (szerk.): Közösség és identitás. Studia Ethnologica Hungarica III. Budapest, L'Harmattan – PTE Néprajz Tanszék. 2002: 33-77.
- Anyaország és anyarendszer. In: Szocreál. 2003: 10-11.
- Родина и родная власть. Один из сегментов всязи между хантами и русскими. In: Волдина Т.В. (ред.): Сохранение традиционной культуры коренных малочисленных народов Севера и проблема устойчивого развития. Материалы Международной научной конференции. Ханты-мансийск 2004. 546-552.

- Az alkoholfogyasztás kultúratudományi megközelítése. In: <http://www.szocialismunka.hu/dialogus/index.html>, 1-17.
- Хантыйско-селькупские межэтнические связи в бассейне Васюгана In: Wágner-Nagy B. (ed.): Mikola-konferencia 2004. Szeged. Department of Finnougristics, 2005: 63-74.
- A profán medve. Medvék, vadászok, vadástörténetek a Vaszjugan folyó mellett. In: Sipőcz K., Szeverényi S. (szerk.): Elmékedések nyelvekről, népekről, és a profán medvéről. Írások Bakró-Nagy Marianne tiszteletére. Szeged, 2006: 107-152.
- “Miféle hantik vagyunk mi?” A vaszjugáni hantik és a világ. In: Obi-ugorok a 21. században. CD-Room. MTA Nyelvtudományi Intézet, Finnugor Osztály. Budapest: 2006.
- Профаный Медведь в охотничьих историях хантов Васюгана. In: Плетнева Л.М., Археология и этнография Пиобья: Материалы и исследования. Сборник трудов кафедры археологии и этнологии. Вып.2. Томск, 2008.: 106-125.
- Невидимые "остяки", или ханты на территории Томской области. In: А.Е. Загребин, В.В. Пузаков (ред.): Финно-угры - славяне - тюрки. Опыт бзаимодействия (традиции и новации). Ижевск, 2009: 134-144.
- Родина и родная власть. Один из сегментов всязи между хантами и русскими. In: Zaic Gábor (szerk.): Uralistics in Hungary. Уралистика из Венгрии. Piliscsaba, 2010: 126-130.
- A „láthatatlan osztjások”, vagyis hantik a Tomszki megye területén. In: Mód László, Simon András (szerk.): Olvasó. Tanulmányok a 60 esztendő Barna Gábor tiszteletére. (Szegedi vallási néprajzi könyvtár 26.) Szeged: Gerhardus Kiadó, 2010: 599-607.
- The Invisible „Ostjaks”: The Khanty people int he Tomsk Oblast. In: Ethnic and Linguistic Context of Identity: Finno-Ugric Minorities. Uralica Helsingiensia 5. Grünthal R., Kovács M. (ed.). Helsinki: Univeersity of Helsinki, Finno-Ugrian Society. 2011: 359-384.
- Sör férfias karakterrel: a sör és lokális jelentései. In: Böhm Gábor és Fedeles Tamás (szerk.): Mesterek és tanítványok. Tanulmányok a bölcsészettudományok területéről. Pécs: PTE KTD, 2014.
- Лес: понятие ландшафта у хантов и русских Васюгана. In: Труды Томского областного краеведческого музея им. М.Б. Шатилова: Материалы полевых исследований. Том XVIII. Томск: Издательство Д-Принт, 2014: 243-249.
- «Пиво с мужским характером»: пиво и его локальные значения. In: Сибирские Исторические Исследования, 2014. No.2. 83-94.
- „A medvétől mindenki reszket egy kicsit.” A medvétől való félelem a szibériai Vaszjugán folyó mellett. In: Ethnographia 2014. 125. évf. 4. szám: 333-360.
- Szibéria néprajza és a város. Akik kimaradtak az összefoglalókból. In: Szeverényi Sándor, Szécsényi Tibor (szerk.): Érdekes nyelvészet. Szeged: JATEPress, 2015: 57-72. <http://ling.bibl.u-szeged.hu/erdekes/05-NagyZ.pdf>
- «Все боятся медведя». Страх медведя на Васюгане в сибир. In: Томский журнал ЛИНГ и АНТР. (Tomsk Journal LING & ANTHRO.) 2015. 1 (7) 58-81.
- The forest: religious and narrative symbol of a disintegrating society. In: Bela Mosia (ed.): Shota Meskhia State Teaching University of Zugdidi. Annual Scientific Work 2015. Book of Scientific Works of the Conference of Belief Narrative Network of ISFNR. Zugdidi: Shota Meskhia State Teaching University. 2015: 121-125. ISBN 978-9941-22-623-6
- The labyrinth of identity: Khanty ethnic identity, its alternatives, and their place in the discourses of identity. In: Congressus Duodecimus Internationalis Fenno-Ugristarum, Oulu 2015. Plenary Papers Mantila, Harri – Leinonen, Kaisa – Brunni, Sisko – Palviainen, Santeri – Sivonen, Jari (ed.) /Studia Humaniora Ouluensia/ Oulu: University of Oulu, 2015: 87-108.
- Osztjások vagy hantik? Diskurzusok között vergődve. In: Ethnographia 2016. 127.évf. 3.szám: 79-100.

- Васюган на рубеже столетий: ханты или остяки? In Вестник Томского государственного университета. 2016. № 5 (43): 123–127.
- “Flying half a metre above the ground.” Vodka in the Culture of Vasyugan Khanty People. In Acta Ethnographica Hungarica 2016.1. (61): 89-115.
- « Everyone’s a bit scared of the bear » Fear of the bear along the Vasyugan river in Siberia. In: Le Roux P., Navet E. (ed.): Sous la peau de l’ours. L’humanité et les ursidés : aspects techniques, zoologiques, psychologiques, symboliques, mythologiques et anthropologiques. Paris: Connaissances & Savoirs (27 octobre 2017) 453-491.
- Az őrző, aki híressé tette a vaszjugáni hantikat. In Jakab Albert Zsolt – Vajda András (szerk.): Aranyhíd. Tanulmányok Keszeg Vilmos tiszteletére. Kolozsvár: Kriza János Néprajzi Társaság – BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Intézet – Erdélyi Múzeum-Egyesület. 2017: 571-589.
- В поисках родных среди чужих. Венгерские исследователи в России в период Австро-Венгрии. In Ежегодник финно-угорских исследований. 2017. Том 11. Выпуск 4.: 139-148
- Konfliktus és terepmunka. Ethno-Lore: Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatóintézetének Évkönyve. 34. 2017: 129–145.
- „Az örökkévalóság kőolajtól bűzlik” Az olaj és a hantik: ellenállás vagy opportunizmus? In Ethnographia 2018. (129. évf.) 3. szám.: 484-510.
- Szibéria néprajza és a város – akik kimaradtak az összefoglalókból. In András Csaba, Fenyő Dániel (szerk.): Alumni Nova I. Kerényi Károly Szakkollégium. Pécs, 2018.: 55-76.
- Conflict and Fieldwork. In: Acta Ethnographica Hungarica vol. 63. no.2. 2018: 345-360.
- Párhuzamos élettörténetek. Kitelepítettek és helyi osztjások Nyugat-Szibériában. In: Kövek, fák, források. Tanulmányok Mohay Tamás hatvanadik születésnapjára. Bali János – Bárh Dániel – Deáky Zita – Vámos Gabriella (szerk.) Budapest: ELTE BTK Néprajzi Intézet. 2019: 480-501.
- Őskori jazz? Egy szibériai régió emlékezetpolitikai projektje. In: DOCENDO DISCIMUS. A 60 esztendő Kotics József köszöntése. / A Kulturális és Vizuális Antropológiai Tanszék Könyvei 13. / Miskolc: Kulturális és Vizuális Antropológiai Tanszék. 2020: 271-288.
- «Берегиня», прославившая васюганских ханты. In: Вестник Томского государственного университета. Культурология и искусствоведение. 2019. № 35: 222-241.
- “Eternity smells of oil” the oil and the khanty: resistance or opportunism? In: Ежегодник финно-угорских исследований/Yearbook of Finno-Ugric Studies. Том 14. Выпуск 3. С. 516-527/2020. Vol. 14. Iss. 3. 2020: 516-527